

Nr 130.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1943 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

1:o) **Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser.** I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln (punkt 45, sid. 74—76 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 4 januari 1943) föreslagit riksdagen att till Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 10,150,000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *G. Velandér* m. fl. (I: 156) och den andra inom andra kammaren av herr *T. Henriksson* m. fl. (II: 235), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att kristidsnämnderna skola äga rätt att till postverket för befordran avlämna ofrankerade »kristidsförsändelser» i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som i motionen antytts, samt att anslaget till ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser även må disponeras för i motionen avsedda kristidsförsändelser.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sitt förslag, får utskottet hänvisa till motionen I: 156.

Anslaget till postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser har för budgetåren 1938/39—1942/43 anvisats respektive belastats med följande belopp, nämligen:

Budgetår	Anslag kronor	Belastning kronor
1938/39	5,600,000	6,318,000
1939/40	6,100,000	7,686,000
1940/41	6,900,000	13,094,000
1941/42	10,500,000	12,984,000
1942/43	12,200,000	—

Enligt vad *generalpoststyrelsen* i en promemoria den 22 september 1942 meddelat beräknas ersättningen för befordran av tjänsteförsändelser i allmänhet för budgetåret 1943/44 komma att uppgå till omkring

7,550,000 kronor. De övriga ersättningsbeloppen uppskattar generalpoststyrelsen — som förutsätter, att de statliga kristidsorganen komma att avlämna lika stor tjänstepost som för närvarande samt att förstärkt försvarsberedskap i ungefär samma omfattning som nu kommer att vara rådande — till följande summor, nämligen för tjänstepost från kristidsorganen 2,600,000 kronor, för militärbrev 5,400,000 kronor och för bestyret med den statliga skatteuppbörden 1,550,000 kronor. Sammanlagt skulle alltså ersättningen enligt dessa preliminära beräkningar uppgå till 17,100,000 kronor.

Departementschefen anför för egen del i huvudsak följande.

Generalpoststyrelsens beräkningar ha icke givit mig anledning till erinran. Emellertid torde det för bestyret med skatteuppbörden avsedda beloppet bära ökas med förslagsvis 100,000 kronor för att täcka kostnaderna för frankeringsfrihet för inbetalningskort, avsedda att användas vid inbetalning av omsättningsskatt. Fråga om dylik frankeringsfrihet har uppkommit i samband med en av generalpoststyrelsen med biträde av särskilda sakkunniga verkställd utredning angående ersättning åt kommuner och enskilda för portokostnader i ransoneringsärenden m. m., för vilken jag under en följande punkt kommer att redogöra. Förslaget om frankeringsfrihet beträffande omsättningsskatten har tillstyrkts av i ärendet hörda myndigheter. Därest riksdagen ej uttalar erinran häremot, har jag för avsikt att förordna utfärdande av erforderliga bestämmelser om dylik frankeringsfrihet. I anledning av vad nu föreslagits bör ersättningen för bestyret med skatteuppbörden beräknas till 1,650,000 kronor.

För att de olika slag av ersättningar, vilka för närvarande bestridas av förevarande anslag, framdeles skola kunna redovisningsmässigt lättare åtskiljas, förordar jag, att anslaget från och med nästa budgetår uppdelas på tre anslag, nämligen ett avseende ersättning för tjänsteförsändelser i allmänhet och för tjänsteförsändelser från de statliga kristidsorganen, ett avseende ersättning för militärbrev och ett slutligen avseende ersättning för bestyret med statsskatteuppbörden.

I anledning av väckta motioner anhöll riksdagen i skrivelse den 13 maj 1942, nr 224, om skyndsamt utredning angående möjligheterna att bereda kommunala organ och enskilda kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden samt om vidtagande snarast av de åtgärder, till vilka utredningsresultatet kunde giva anledning.

Genom beslut den 29 maj 1942 uppdrog Kungl. Maj:t åt generalpoststyrelsen att verkställa den begärda utredningen. Samtidigt bemyndigades chefen för kommunikationsdepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga för att biträda styrelsen vid utredningsarbetet. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen samma dag såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens andra kammare, direktören N. T. Henriksson, sektionschefen i statens livsmedelskommission, länsassessorn R. A. Hj. Magnusson, kommunalkamreraren G. Lundgren samt revisionschefen E. Wingård.

De sakkunniga hava anfört bland annat följande.

Enligt vårt förmenande bör man uppfatta önskemålen om tjänstebrevsrätt för kristidsnämnderna icke endast som ett anspråk på att kommunerna skola befrias från kristidsnämndernas portoutgifter utan även och måhända i lika

hög grad som ett uttryck för kristidsnämndernas åstundan att få komma i åtnjutande av den lättnad i deras tidskrävande expeditjonsarbete, som tjänstebrevsrätten förväntas medföra. Det är därför av största vikt, att den portofrihet, som kan komma att beviljas kristidsnämnderna, icke konstrueras på sådant sätt, att den kommer att medföra en ytterligare arbetsbelastning för dem. Enklaste sättet för portofrihetens anordnande synes därför vara, att tjänstebrevsrätt beviljas kristidsnämnderna. Då vi emellertid även kunna förstå de principiella betänkligheter, som från generalpoststyrelsens sida anförts emot en utvidgning av tjänstebrevsrätten till icke statliga organ, vilja vi som alternativ till tjänstebrevsrätt föreslå, att kristidsnämnderna tillerkännas rätt att såsom »kristidsförsändelse» få ofrankerade försändelser befordrade med posten. Beträffande båda alternativen gäller emellertid, att de icke böra förbindas med skyldighet för kristidsnämnderna att föra postbok eller på annat sätt förteckna den avgående posten. När generalpoststyrelsen likväl icke ansett sig kunna förorda, att kristidsnämnderna skola tillerkännas en dylik form av portofrihet, har ett av de främsta skälen varit, att vårt förslag skulle medföra svårigheter för ett rättvist bestämmande av postverkets ersättning. Även om vi också i detta avseende kunna förstå generalpoststyrelsens betänkligheter anse vi dock, att den av oss förordade formen för portofrihet skulle för kristidsnämnderna medföra en så stor fördel, att den — med hänsyn till det allmänna intresset av att kristidsnämndernas arbetsuppgifter i görligaste mån underlättas — icke bör få offras av det skälet, att fastställande av det kostnadsbelopp, som skall gottskrivas ett och belasta ett annat statligt organ, befaras medföra svårigheter.

Generalpoststyrelsen har funnit riktigast, att de nuvarande grunderna för statsbidrags utgående för kristidsnämndernas verksamhet förbättrades, i stället för att portokostnaderna brötes ut och ersattes helt. Om så icke ansåges böra ske ville styrelsen hemställa, att de kommunala kristidsinstitutionerna — med undantag av familjebidragsnämnderna — finge gälda sina postavgifter såsom hittills, men kommunerna erhöle ersättning för dessa utgifter av statsmedel med de belopp, som i vederbörligen granskade räkenskaper avförts härför.

Statskontoret har avstyrkt tjänstebrevsrätt och förhöjd portogottgörelse åt kristidsnämnderna under framhållande att genomsnittliga portokostnaden för varje kristidsnämnd beräknades uppgå till allenast omkring 440 kronor för år samt att flertalet kommuner ägde uppbära författningsenlig statlig ersättning härför med 40—50 procent.

Då enligt *departementschefen* portofrihet för de kommunala krisorganen icke borde ifrågakomma, har ärendet i förstnämnda del — såsom avseende fråga om statsbidrag till i krisförvaltningen ingående kommunala organ — överlämnats till folkhushållningsdepartementet för prövning och avgörande. Till behandling har däremot upptagits spörsmålet om portofrihet för affärsföretagens och affärsmännens postförsändelser i ransoneringsärenden (jfr punkten 4 i det följande).

Vad departementschefen under denna punkt föreslagit har givit utskottet anledning till erinran endast beträffande frågan om kristidsnämndernas portokostnader. I detta avseende må erinras, att 1942 års riksdag begärt en skynd-

Utskottet.

sam utredning i ämnet. Av chefen för kommunikationsdepartementet tillkallade sakkunniga hava enhälligt uttalat, att enklaste sättet för portofrihetens genomförande vore beviljande av tjänstebrevsrätt åt kristidsnämnderna men att de sakkunniga med beaktande av de principiella betänkligheter, som generalpoststyrelsen i avseende härå anfört, ville föreslå att kristidsnämnderna tillerkändes rätt att som »kristidsförsändelse» få ofrankerade försändelser befordrade med posten. Detta förslag har nu upptagits i motioner väckta inom riksdagen. Generalpoststyrelsen har för sin del förordnat, att kommunerna liksom hittills skola betala postavgifterna men därefter erhålla *full* ersättning från statsverket.

I statsverkspropositionen har under sjätte huvudtiteln uttalats, att portofrihet för de kommunala organen ej borde ifrågakomma. Vidare har i propositionen nr 205 om bidrag till kristidsnämndernas verksamhet anförts, att bidragen till kristidsnämnderna även beträffande portokostnaderna borde utgå efter oförändrade grunder.

Såsom motiv för beviljande av tjänstebrevsrätt åt kristidsnämnderna kan till en början åberopas, att motsvarande nämnder under förra världskriget åtnjoto sådan rätt. Då från generalpoststyrelsen häremot anförts att i detta avseende numera gällde ändrade principer och att tjänstebrevsrätt numera endast tillerkändes sådana institutioner, vilka vore av den allmänna betydelse att desamma »helt tillgodoses av statsmedel» må erinras, att riksdagen år 1932 i samband med tjänstebrevsrättens revision ifrågasatte huruvida en sådan restriktiv princip i verkligheten kunde strängt upprätthållas. I anslutning härtill ha exempelvis hushållningssällskapen tillerkänts tjänstebrevsrätt.

Kristidsnämnderna ha som bekant att fullgöra viktiga och omfattande administrativa funktioner inom den stora kristidsorganisation, som måst uppbyggas på folkförsörjningens område. Billigheten fordrar, att all möjlig arbetslättning beredes dessa tillfälligt inrättade och oftast med otillräckliga arbets- eller hjälpkrafter arbetande kommunala organ.

Att tjänsteförsändelserna ej behöva taxeras eller förses med frimärken medför uppenbarligen betydande arbetsbesparing ej endast för trafikanten utan även för postverket. De beklagliga, av generalpoststyrelsen med all rätt påtalade missbruk av tjänstebrevsrätten som förekomma — i form exempelvis av onödigt befordran av försändelser ej som vanlig post utan såsom värde- eller ilpost eller ock som paket i stället för genom bud eller medelst järnväg o. s. v. — böra ej få undanskymma dessa fördelar, vilka även av generalpoststyrelsen vitsordats i samband med beslutet år 1920 om tjänstefrimärkenas avskaffande.

Den tjänstebrevsrätt, som redan tidigare tillerkänts exempelvis livsmedelskommissionen, kristidsstyrelserna (ej kristidsnämnderna) och vissa andra kristidsorgan, är såtillvida begränsad, att frankering visserligen ej förekommer men postavgifterna dock uttagas genom taxering av varje försändelse. För sådant ändamål har postverket särskilda brevlådor uppställda på de större kristidsexpeditionerna. I övrigt anlitas systemet med postbok. Nedlägges försändelse i vanlig brevlåda, måste den vara åtföljd av särskilt portorever-

sal, som sedermera översändes till den postanstalt, varunder kristidsmyndigheten hör, vilken anstalt därefter debiterar myndigheten postavgiften. Ett dylikt system medför självfallet möjlighet att exakt fastställa gottgörelsen till postverket. Förfarandet förefaller dock vara föga arbetsbesparande. Vad de mindre kristidsnämnderna beträffar torde i varje fall ett sådant system medföra större omgång än nuvarande frankering i vanlig ordning.

Vid sin prövning av förevarande fråga har utskottet av anförda skäl kommit till den uppfattningen, att kristidsnämnderna böra tillerkännas tjänstebrevsrätt i vanlig ordning. Utskottet har därvid ansett sig böra fästa större avseende vid de arbetslättnader, som denna portofrihet uppenbarligen måste medföra för nämnderna liksom för övrigt också för de postala myndigheterna, än vid de vanskligheter som till äventyrs kunna uppkomma vid bestämmandet av gottgörelsen till postverket.

Utskottets förslag om tjänstebrevsrätt för kristidsnämnderna torde, enligt vad som från livsmedelskommissionen inhämtats, böra föranleda en höjning av förevarande anslag från det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet 10,150,000 kronor till 11,000,000 kronor.

Med återopande härav får utskottet hemställa,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 156 och II: 235, till *Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11,000,000 kronor.

2:o) **Ersättning till postverket för befordran av militärbrev.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 46, sid. 76) hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Ersättning till postverket för befordran av militärbrev* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5,400,000 kronor.

3:o) **Ersättning till postverket för bestyret med statsskatteuppbörden.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 47, sid. 76) hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Ersättning till postverket för bestyret med statsskatteuppbörden* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,650,000 kronor.

4:o) **Ersättning till postverket för befordran av enskildas försändelser i ransoneringsärenden.** Kungl. Maj:t har (punkt 48, sid. 76—85) föreslagit riksdagen att till *Ersättning till postverket för befordran av enskildas för-*

sändelser i ransoneringsärenden för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 4,000,000 kronor.

I anslutning till generalpoststyrelsens under punkten 1 härovan omförmälda utredning, varöver utlåtanden från skilda myndigheter infordrats, har *departementschefen* anfört bland annat följande.

Genom ransoneringarna och det i anslutning därtill genomförda prisrabatteringsystemet hava bördor i skilda hänseenden pålagts affärsidkarna. Även om portokostnaderna, räknat i genomsnitt för varje företag, icke kunna sägas utgöra någon mera betydande del av de totala omkostnaderna, finner jag dock goda skäl tala för ett överflyttande i en eller annan form av dessa utgifter å det allmänna. Av skilda anledningar synes det icke låta sig göra att, såsom generalpoststyrelsen i första hand ifrågasatt, bereda ersättning för portokostnaderna genom en avvägning av handelns prismarginaler. Bland andra tänkbara utvägar för det angivna syftets vinnande har styrelsen förordat, att för ifrågavarande ändamål skulle tillskapas ett särskilt frankeringsfritt försändelseslag, benämnt »ransoneringsförsändelse». Mot en sådan anordning hava visserligen såväl av generalpoststyrelsen som av de hörda myndigheterna framställt erinringar, vilkas berättigande i och för sig ej lärer kunna bestridas. Emellertid har man vid den verkställda utredningen icke lyckats finna någon annan lösning, som skulle kunna föredragas framför den av generalpoststyrelsen angivna.

Utskottet.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förevarande förslag om rätt för affärsidkare att anlita ett nytt frankeringsfritt försändelseslag »ransoneringsförsändelse» hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Ersättning till postverket för befordran av enskildas försändelser i ransoneringsärenden* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4,000,000 kronor.

Stockholm den 25 maj 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Gränebo, Torsten Ström, Bernhard Nilsson, Bäckström, Heiding, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Gustaf Iwar Anderson, Gillström* och *Nisser*; samt

från andra kammaren: herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Isacsson, Hansson* i Rubbestad, *Persson* i Tidaholm, *Andersson* i Malmö, *Andersson* i Södergård, *Wallentheim, Åkerström, Barnekow* och *Eriksson* i Frägsta.